

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

เนื้อหาในบทนี้ผู้วิจัยนำเสนอบทสรุปผลการศึกษาการอภิปรายผลการศึกษา รวมทั้งข้อเสนอแนะในเชิงวิชาการและในเชิงนโยบายสำหรับการวิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมข้าวของเกษตรกรตำบลชานนา อำเภอสวน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงและเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมข้าวของเกษตรกรตำบลชานนา จากอดีตถึงปัจจุบัน ด้านการผลิต ด้านการบริโภค ด้านการแลกเปลี่ยนผลผลิต ด้านคติความเชื่อ และพิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้าวและการทำนา การเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงพื้นที่ในการศึกษา คือ หมู่ที่ 1 ถึงหมู่ที่ 7 ตำบลชานนา อำเภอสวน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์เจาะลึกและแบบสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูล จะเริ่มต้นจากการนำข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษามาจัดทำให้เป็นระบบ โดยการจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จากนั้นจึงทำการตรวจสอบข้อมูล โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล และการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องแล้วจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์จะใช้แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นกรอบในการวิเคราะห์โดยใช้วิธีการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive) ต่อจากนั้นจึงวิเคราะห์แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของเกษตรกรตำบลชานนา อำเภอสวน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1. สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยจึงขอสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมข้าวในมิติด้านการผลิต

1.1 ปัจจัยการผลิต

1.1.1 พื้นที่ที่ใช้ในการทำนา

อดีต เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขยาย อยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ มีแรงงานในการทำนาก่อนมาก การถือครองพื้นที่นาในการปลูกข้าวเมื่อครั้งรุ่นปู่ ย่า ตา ทวด ได้จากการถากถางป่าจับจองถือเป็นกรรมสิทธิ์ มีเกษตรกรบางส่วนเช่าพื้นที่นาในการปลูกข้าว

ปัจจุบัน เกษตรกรมีพื้นที่ที่ใช้ในการปลูกข้าวที่เป็นของตนเองอยู่น้อย เป็นพื้นที่นาที่ได้รับมรดกตกทอดมา จากการที่เกษตรกรมีพื้นที่ที่ใช้ในการปลูกข้าวที่เป็นของตนเองอยู่น้อย ทำให้เกษตรกรต้องเช่าพื้นที่นาเพื่อปลูกข้าวทั้งที่เช่าอยู่ในพื้นที่ตำบลและเช่า พื้นที่นาที่ท้องถิ่นอื่น

การเปลี่ยนแปลง เรื่องพื้นที่ที่ใช้ในการปลูกข้าวพบว่าจำนวนพื้นที่ที่ใช้ในการปลูกข้าวในอดีตเกษตรกรแต่ละครัวเรือนมีพื้นที่ที่ใช้ในการปลูกข้าวที่เป็นของตนเองนั้นมากกว่าในปัจจุบัน สาเหตุนี้เนื่องมาจากพื้นที่ที่ใช้ในการทำนาได้ถูกแบ่งเป็นมรดกให้แก่ลูกหลาน และในรุ่นของลูกหลานหลายคนได้ขายพื้นที่ที่ใช้ในการทำนา นอกจากการเปลี่ยนแปลงในเรื่องจำนวนของพื้นที่ที่ใช้ในการปลูกข้าวแล้ว ยังพบว่า ในอดีตเกษตรกรทำการปลูกข้าว อยู่เพียงในตำบล แต่ในปัจจุบันมีหลายคนได้ออกไปเช่าพื้นที่ เพื่อใช้ในการทำนาในต่างพื้นที่ สาเหตุนี้เกิดจากพื้นที่ที่ใช้ในการปลูกข้าวไม่พอเพียงกับความต้องการของเกษตรกร

1.1.2 แรงงาน

อดีต แรงงานที่ใช้ในการทำนาปลูกข้าว ส่วนใหญ่เป็นแรงงานในครัวเรือน ร่วมกับการลงแขกหรือการเอาแรง ส่วนแรงงานจ้างมีอยู่บ้าง แต่เป็นส่วนน้อย

ปัจจุบัน แรงงานที่ใช้ในการปลูกข้าว ส่วนใหญ่เป็นแรงงานในครัวเรือน ร่วมกับแรงงานจ้าง ส่วนการลงแขกหรือการเอาแรงเหลือน้อยมาก

การเปลี่ยนแปลง เรื่องของแรงงานที่ใช้ในการทำนาปลูกข้าวพบว่าอดีต การทำนาปลูกข้าวจะใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลัก ควบคู่กับการลงแขกหรือการเอาแรง ปัจจุบันการทำนาปลูกข้าวจะใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลักควบคู่กับแรงงานจ้าง สาเหตุนี้เกิดจากแรงงานในครัวเรือนมีไม่เพียงพอ โดยเฉพาะแรงงานที่เป็นวัยหนุ่มสาว นอกจากนี้ยังพบว่ามีเปลี่ยนแปลงในเรื่องของรูปแบบของการลงแขกหรือการเอาแรงได้เปลี่ยนไปคือ อดีตการลงแขกหรือการเอาแรงเรียกว่า การเอาแรงช่วย ปัจจุบันเรียกว่า การเอาแรงจ้าง คือจะได้รับเงินเป็นค่าตอบแทน สาเหตุการเปลี่ยนแปลงเกิดจากแต่ละคนต้องการที่จะหารายได้เพื่อจุนเจือครอบครัว การได้รับเงินค่าจ้างก็เพื่อแลกกับเวลาที่ต้องเสียไปและสาเหตุอีกประการหนึ่งเกิดจาก แต่ละคนทำนาจำนวนไม่เท่ากัน การรับค่าจ้างเพื่อทำให้เกิดความเสมอภาคกัน

1.1.3 เงินทุน

อดีต การทำนาของเกษตรกรเกือบ ไม่ต้องใช้เงินทุนแต่อย่างใดและเริ่มที่จะใช้เงินทุนเมื่อเกษตรกรเปลี่ยนจากการทำนาปีหรือนาหว่านมาเป็นนาปรังและมีแนวโน้มที่จะเพิ่ม มากขึ้น

ปัจจุบัน เกษตรกรจำเป็นต้องใช้เงินทุนในการทำนาค่อนข้างสูงจนทำให้ต้องพึ่งพาเงินทุนจากแหล่งภายนอก และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มสูงขึ้นเช่นกัน

การเปลี่ยนแปลงเรื่องเงินทุนที่เกษตรกรใช้ในการทำนาพบว่าอดีตที่เกือบไม่จำเป็นต้องใช้เงินทุนแต่อย่างใด ปัจจุบันเงินทุนมีความจำเป็นมาก สาเหตุเกิดจากอดีตเกษตรกรทำการเพาะปลูกข้าวแบบพึ่งพิงธรรมชาติ ซึ่งในธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์เพียงพอสำหรับการเจริญเติบโตของต้นข้าว ส่วนในปัจจุบันเกษตรกรหันมาพึ่งตนเอง การพึ่งตนเอง แทนการพึ่งพิงธรรมชาติ จำเป็นต้องใช้เงินในการซื้อหาปัจจัยในการผลิตต่าง ๆ ซึ่งมีราคาสูง ทำให้ในปัจจุบันต้องใช้เงินทุนเป็นจำนวนมาก และยังพบว่า จากเดิมที่เกษตรกรใช้เงินทุนของตัวเอง แต่ในปัจจุบันต้องพึ่งเงินทุนจากแหล่งภายนอก สาเหตุเกิดจาก เงินทุนของตัวเอง มีไม่เพียงพอ เนื่องจากต้องใช้เงินทุนจำนวนมาก จำเป็นต้องพึ่งเงินทุนจากแหล่งภายนอก

1.1.4 เครื่องมือ

อดีต เครื่องมือที่เกษตรกรใช้ในการทำนาปลูกข้าวส่วนใหญ่เป็นเครื่องมือที่สามารถประดิษฐ์ขึ้นใช้เองได้ด้วยวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นโดยอาศัยภูมิปัญญาชาวบ้าน

ปัจจุบัน เครื่องมือที่เกษตรกรใช้ในการทำนาปลูกข้าวส่วนใหญ่เป็นเครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ ใช้เครื่องจักรกลสามารถทุ่นแรงทุ่นเวลาและทำงานได้มากมีประสิทธิภาพ

การเปลี่ยนแปลง เรื่องเครื่องมือที่เกษตรกรใช้ในการทำนาปลูกข้าว อดีตที่เป็นเครื่องมือที่เรียบง่ายสามารถประดิษฐ์ขึ้นใช้เองได้ ปัจจุบันเปลี่ยนมาเป็นเครื่องจักรกลที่เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ สาเหตุเกิดจากการแพร่ขยายของเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้เกษตรกรได้รับความสะดวกสบายงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเกิดการยอมรับนวัตกรรม จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น

1.1.5 พันธุ์ข้าว

อดีตพันธุ์ข้าวที่เกษตรกรใช้ในการปลูกเป็นพันธุ์ข้าวไวแสง จะออกดอกในช่วงวันสั้นคือในช่วงฤดูหนาว และเก็บเกี่ยวในช่วงเดือน กุมภาพันธ์ ถึงเดือน มีนาคม

ปัจจุบัน เกษตรกรทำการเพาะปลูกข้าวแบบนาปรัง เป็นการทำนาที่ต้องอาศัยระบบชลประทาน พันธุ์ข้าวที่ใช้ในการเพาะปลูก เป็นพันธุ์ข้าวที่เก็บเกี่ยวตามอายุของข้าว ให้ผลผลิตสูง และมีความต้านทานโรค

การเปลี่ยนแปลง เรื่องของพันธุ์ข้าวที่เกษตรกรใช้ในการเพาะปลูกพบว่าพันธุ์ข้าวที่เกษตรกรเคยใช้ปลูกเมื่อในอดีตไม่ได้ถูกนำมาเพาะปลูกในปัจจุบัน พันธุ์ข้าวที่เกษตรกรใช้ปลูกในปัจจุบันจะเป็นพันธุ์ข้าวใหม่ๆ สาเหตุเกิดจากเกษตรกรมีความต้องการให้ได้ผลผลิตสูงสุด มีความต้านทานโรค มีอายุการเก็บเกี่ยวที่ไม่ยาวนาน

1.2 กระบวนการผลิต

1.2.1 การเตรียมดิน

อดีต การเตรียมดินในอดีตเกษตรกรจะใช้โคหรือกระบือในการไถนา โดยจะไถ 2 เที่ยว ในเที่ยวแรกเรียกว่าการไถตะ ในเที่ยวที่ 2 เรียกว่า การไถแปร เพื่อกลบเมล็ดข้าวที่หว่านลงไป ต่อมาเมื่อเกษตรกรเปลี่ยนจากการทำนาปีหรือนาหว่านมาทำนาปรัง เกษตรกรจะใช้รถไถเล็กเดินตามในการไถและคาค

ปัจจุบัน การเตรียมดินในปัจจุบันมีอยู่ 3 แบบคือ การใช้รถไถนาเล็กเดินตามไถและคาค การใช้รถไถเดินแล้วใช้รถไถเล็กคาค และการเตรียมดินแบบไม่ไถพวน การเตรียมดินแบบไม่ไถพวนนั้นยังแบ่งออกเป็น 2 แบบคือ การหว่านสวมตอ และการล้มตอซัง

การเปลี่ยนแปลง ในเรื่องของการเตรียมดินนั้นพบว่าเครื่องมือ ที่เกษตรกรใช้ในการเตรียมดิน จากในอดีตที่การเตรียมดินที่ใช้โคหรือกระบือ เปลี่ยนเป็นการใช้เครื่องจักรกลแทน ในครั้งแรกเครื่องจักรจะมีขนาดเล็ก ต่อมาในปัจจุบันได้มีการพัฒนาเป็นเครื่องจักรขนาดใหญ่ขึ้น สาเหตุนี้เกิดจากเกษตรกรต้องการหาวิธีหรือรูปแบบการเตรียมดินที่ทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็วและความรวดเร็วและที่สำคัญคือ ความต้องการให้ได้ผลผลิตต่อไร่สูงที่สุด

1.2.2 การปลูก

อดีต ที่เกษตรกรยังทำนาปีหรือนาหว่าน การปลูกข้าวต้องอาศัยน้ำฝน โดยที่เกษตรกรจะไถตะแล้วหว่านเมล็ดข้าว เสร็จแล้วไถแปรกลบเมล็ดข้าว รอให้ฝนตก เมล็ดข้าวจะงอกเป็นต้น ต่อมาหลังจากที่เกษตรกรเปลี่ยนมาทำนาปรัง วิธีการปลูกจะมีอยู่ 2 แบบคือ แบบที่ 1 เรียกว่า นาดำ แบบที่ 2 เรียกว่า การหว่านน้าตม

ปัจจุบัน การปลูกข้าวมีหลายแบบได้แก่ แบบแรกเรียกว่านาหว่านน้าตม คือจะใช้เมล็ดข้าวที่กำลังงอกหว่านลงในแปลงนาที่เตรียมดินไว้ แบบที่ 2 เรียกว่าหว่านสวนตอซัง คือไม่ต้องไถพวนพื้นนา แบบที่ 3 เรียกว่าแบบล้มตอซังคือจะใช้รถไถนาเล็กลงไปย่ำให้ตอซังหัก เพื่อให้ต้นข้าวแตกหน่อออกมาจากโคนต้นเดิม ไม่ต้องใช้เมล็ดหว่าน

การเปลี่ยนแปลง เรื่องการปลูกข้าวของเกษตรกรพบว่า รูปแบบหรือวิธีการปลูกข้าวในปัจจุบันนี้มีรูปแบบหลายอย่าง สาเหตุเกิดจากการที่เกษตรกรพยายามที่จะหาวิธีการปลูกที่ให้ผลดีที่สุด สะดวก รวดเร็วและประหยัด

1.2.3 การดูแลรักษา

อดีต ที่เกษตรกรยังทำนาปีหรือนาหว่านอยู่นั้น เรื่องของการดูแลรักษาต้นข้าว ส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของธรรมชาติเป็นผู้ดูแล ต่อมาหลังจากที่เกษตรกรเปลี่ยนมาทำนาปรัง การดูแลรักษาต้นข้าวเป็นหน้าที่ของเกษตรกร เริ่มใช้สารเคมี ปุ๋ยเคมี ในการดูแลรักษาต้นข้าว

ปัจจุบัน การดูแลรักษาดันข้าว มีการใช้สารเคมีกันอย่างแพร่หลายเป็นสารเคมีที่ออกฤทธิ์ร้ายแรง มีพิษตกค้างทำลายสิ่งแวดล้อม ทำให้เสียระบบนิเวศน์ เป็นเหตุให้เกษตรกรกลุ่มหนึ่งหันมาทำการเกษตรทางเลือก คือ การลดการใช้สารเคมีปุ๋ยเคมี แต่จะใช้สารชีวภาพแทน

การเปลี่ยนแปลงเรื่องการดูแลรักษาดันข้าวพบว่าอดีตเกษตรกรทำการปลูกข้าวแบบพึ่งพิงธรรมชาติ ใช้ธรรมชาติเป็นผู้ดูแลรักษาดันข้าว แต่ปัจจุบันเกษตรกรทำการปลูกข้าวแบบพึ่งตนเองดูแลรักษาดันข้าวด้วยสารเคมีต่างๆ พบว่าสาเหตุเกิดจากความไม่แน่นอนของธรรมชาติ การแพร่ขยายเข้ามาของเทคโนโลยีใหม่ๆ และการได้รับความรู้วิชาการจากหน่วยงานรัฐ และยังพบอีกว่ามีเกษตรกรหลายราย เริ่มที่จะเปลี่ยนจากการใช้สารเคมีมาใช้สารชีวภาพกันมากขึ้น สาเหตุเกิดจากเกษตรกรต้องการที่จะลดต้นทุนในการผลิต การได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐ การที่เกษตรกรได้ไปพบเห็นแบบอย่างจากที่อื่น และและจากการนำแนวพระราชดำริมาปฏิบัติ

1.2.4 การเก็บเกี่ยว

อดีต ที่เกษตรกรยังทำนาปีหรือนาหว่าน พันธุ์ข้าวที่เกษตรกรใช้ปลูกเป็นพันธุ์ข้าวไวแสง จะเก็บเกี่ยวได้ในช่วงเดือนมกราคม ถึง กุมภาพันธ์ โดยใช้แรงงานคนในการเก็บเกี่ยว

ปัจจุบัน เกษตรกรทำนาปรังจะเก็บเกี่ยวเมื่อข้าวมีอายุครบเกี่ยวโดยจะใช้รถเกี่ยว ชนิดที่มีไซโล เรียกว่า รถอ้อม

การเปลี่ยนแปลง เรื่องการเก็บเกี่ยวพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บเกี่ยว สาเหตุเกิดจากความต้องการที่จะให้เกิดความสะดวกสบาย และความรวดเร็ว และยังพบว่าเรื่องของแรงงานที่ใช้ในการเก็บเกี่ยวเมื่อในอดีตได้หายไป มีเครื่องจักรเข้ามาแทน สาเหตุเกิดจาก การขาดแคลนแรงงานในการเก็บเกี่ยว ประกอบกับการแพร่กระจายเข้ามาของเครื่องจักรทำให้แรงงานคนนั้นหายไป

1.2.5 การจัดการผลผลิต

อดีต หลังจากที่เกษตรกรเก็บเกี่ยว จนได้เป็นเมล็ดข้าวเป็นที่เรียบร้อยแล้ว เมล็ดข้าวส่วนหนึ่งนำไปเก็บไว้ในยุ้งฉาง อีกส่วนหนึ่งนำไปสีเป็นข้าวสารไว้กินและอีกส่วนหนึ่งเก็บไว้ทำพันธุ์

ปัจจุบัน เมื่อเกษตรกรเก็บเกี่ยวข้าวจนได้เป็นเมล็ดข้าวแล้วนั้น จะนำข้าวทั้งหมดไปขายยังตลาดกลางรับซื้อข้าว หรือขายให้กับโรงสีข้าว มีเกษตรกรเพียงไม่กี่รายที่นำข้าวส่วนหนึ่งไว้ทำพันธุ์ เพื่อเพาะปลูกในฤดูกาลหน้า

การเปลี่ยนแปลง เรื่องการจัดการผลผลิตพบว่า อดีตหลังจากที่เกษตรกรเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้ว จะเก็บข้าวไว้ในยุ้งฉางเพื่อรอเวลาที่จะขาย ปัจจุบันเมื่อเกษตรกรเก็บเกี่ยวข้าวแล้วต้องนำข้าวไปขายในทันที สาเหตุเกิดจาก ในปัจจุบันเกษตรกรใช้รถเกี่ยวในการเกี่ยวข้าว ทำให้เมล็ดข้าวที่

ได้มีความชื้นสูง จึงไม่สามารถเก็บข้าวไว้ได้ และยังพบว่าอดีตเกษตรกรนำข้าวส่วนหนึ่งไปสีเป็นข้าวสารเก็บไว้กิน ปัจจุบันเกษตรกรไม่ได้เก็บข้าวเพื่อนำไปสีเป็นข้าวสารไว้กิน ส่วนใหญ่จะซื้อข้าวสารมากิน สาเหตุเกิดจากความไม่สะดวกและความเร่งรีบของเกษตรกร จึงไม่สามารถที่จะเก็บข้าวเพื่อนำไปสีเป็นข้าวสารไว้กิน นอกจากนี้ยังพบอีกว่า อดีตเกษตรกรจะเก็บข้าวส่วนหนึ่งไว้ทำพันธุ์ ปัจจุบันเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้เก็บข้าวไว้ทำพันธุ์ สาเหตุเกิดจากความเร่งรีบของเกษตรกรที่จะทำนาในรุ่นต่อไป ทำให้ไม่สามารถเก็บข้าวไว้ทำพันธุ์ได้

2. การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมข้าวในมิติด้านการบริโภค

2.1 ข้าวที่นำมาบริโภค

อดีต เกษตรกรเก็บข้าวส่วนหนึ่งไว้สีเป็นข้าวสารเพื่อเก็บไว้กิน

ปัจจุบัน เกษตรกรส่วนใหญ่จะซื้อข้าวสารมากิน ไม่มีใครที่เก็บข้าวเพื่อนำไปสี เป็นข้าวสาร

การเปลี่ยนแปลง ในเรื่องของข้าวที่เกษตรกรนำมาบริโภคพบว่าอดีตเกษตรกรจะเก็บข้าวไว้สีเป็นข้าวสาร ปัจจุบันเกษตรกรจะซื้อข้าวสารกิน สาเหตุเกิดจาก ความไม่สะดวก และความยุ่งยากในการนำข้าวไปสีเป็นข้าวสาร จึงทำให้เกษตรกรไม่นิยมเก็บข้าวไว้สีกินเอง

2.2 การทำอาหาร

2.2.1 การใช้ข้าวเป็นอาหารหลัก

อดีต ข้าวนอกจากเกษตรกรจะนำมาหุงเป็นอาหารหลักแล้ว ยังนำข้าวมาทำเป็นอาหารอย่างอื่นอีก ได้แก่ ข้าวตู จะทำไว้รับประทานเมื่อต้องเดินทางไกล ข้าวตัง เก็บไว้รับประทานได้นานๆ ทำเป็นขนมจีน รับประทานกับน้ำยา น้ำพริก ข้าวตัง ไว้รับประทานเป็นของว่าง เป็นต้น

ปัจจุบัน เกษตรกรนำข้าวมาหุงเป็นอาหารหลักเพียงอย่างเดียว หากต้องการจะรับประทานข้าวตู ข้าวตัง ข้าวตาก หรือขนมจีน จะซื้อมาจากตลาด

การเปลี่ยนแปลง เรื่องการใช้ข้าวเป็นอาหารหลักพบว่า อดีต เกษตรกรนอกจากจะนำข้าวมาหุงกินเป็นอาหารหลักแล้ว ยังนำข้าวมาทำเป็นอาหารอย่างอื่นอีก เช่น ข้าวตู ข้าวตัง ขนมจีน แต่ปัจจุบันพบว่า เกษตรกรนำข้าวมาหุงเป็นอาหารหลักเพียงอย่างเดียว สาเหตุที่เกษตรกรไม่นำข้าวไปทำเป็นอาหารอย่างอื่นอีกเนื่องจาก เกษตรกรจะติดกับความสะดวกสบาย เพราะสามารถหาซื้อจากตลาดมารับประทานได้ไม่ต้องเสียเวลาทำ

2.2.2 การทำอาหารที่รับประทานกับข้าว

อดีต การทำอาหารกินในอดีตเป็นไปอย่างเรียบง่าย ใช้เตาฟืนหุงแบบเช็ดน้ำ อาหารส่วนใหญ่ทำจากปลา ผักที่เกิดเองตามธรรมชาติ และผักสวนครัวที่ปลูกเอง อาหารหวาน จะทำในช่วงเทศกาล ไม่ต้องใช้เงินเพื่อซื้ออาหารการกินมากนัก

ปัจจุบัน การทำอาหารกินในปัจจุบัน ก็เป็นเรื่องที่ไม่ยุ่งยากมากนัก ก็จะใช้ไฟฟ้า ใช้แก๊ส อาหารส่วนใหญ่ทำจาก หมู เนื้อ ไก่ กุ้ง ในช่วงฤดูกาลทำนาก็จะซื้ออาหารสำเร็จ จากตลาดมากิน ส่วนอาหารหวานหรือของหวานส่วนใหญ่จะไม่ได้ทำเอง แต่จะซื้อมาจากตลาดเป็นพวกขนมกรอบแกรบ อาหารการกินส่วนใหญ่ต้องจ่ายเงินในการซื้อมา

การเปลี่ยนแปลง เรื่องการทำอาหารเกี่ยวกับการได้มาซึ่งอาหาร อดีตสิ่งทีนำมาประกอบเป็นอาหารส่วนใหญ่มีอยู่ตามธรรมชาติ เกษตรกรไม่ต้องเสียเงินในการซื้ออาหารการกินมากนัก ปัจจุบันสิ่งต่างๆ ทีจะนำมาประกอบอาหารส่วนใหญ่ต้องซื้อหามาจากตลาด สาเหตุเกิดจากความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติถูกทำลาย ทำให้สิ่งต่างๆ ทีสามารถนำมาประกอบเป็นอาหารหายไปจึงจำเป็นต้องซื้อหามาจากตลาด ประกอบกับความรีบเร่งของเกษตรกรในการประกอบอาชีพทำให้ไม่มีเวลาในการประกอบอาหาร การซื้ออาหารสำเร็จจากตลาดทำให้เกิดความสะดวกกับเกษตรกร

2.3 การรับประทานอาหาร

อดีต การรับประทานอาหารของเกษตรกรในช่วงฤดูกาลทำนา ในมือเช้าและมือกลางวัน เกษตรกรจะนำข้าวไปรับประทานที่นาส่วนในมือเย็นสมาชิกในครัวเรือนจะร่วมรับประทานอาหารกันอย่างพร้อมหน้า

ปัจจุบัน การรับประทานอาหารของสมาชิกในครัวเรือนส่วนใหญ่ จะต่างคนต่างรับประทาน ใครหิวใครก็รับประทาน นานๆ สมาชิกในครัวเรือนจะร่วมรับประทานอาหาร กันอย่างพร้อมหน้าสักครั้ง

การเปลี่ยนแปลง เรื่องการรับประทานอาหารของเกษตรกรเกี่ยวกับความพร้อมหน้าในการรับประทานอาหาร อดีต อาหารมือเย็นสมาชิกในครัวเรือนจะร่วมกันรับประทานอาหารกันอย่างพร้อมหน้า ปัจจุบันจะมีในบางครั้งเท่านั้นที่สมาชิกในครัวเรือนจะร่วมกันรับประทานอาหารกันอย่างพร้อมหน้า สาเหตุเกิดจาก ความรีบเร่งในการทำหน้าที่การงานของสมาชิกในครัวเรือน จึงทำให้ไม่ค่อยมีโอกาสพร้อมหน้ากันในการรับประทานอาหาร

2.4 อาหารคาวหวานตามฤดูกาลที่ประกอบจากข้าว

อดีต เกษตรกรจะนำข้าวมาประกอบเป็นอาหารคาวหวานหลายอย่าง เริ่มตั้งแต่ข้าวเริ่มออกรวง จนกระทั่งข้าวเก็บเกี่ยวเป็นเมล็ด ก็สามารถนำมาประกอบเป็นอาหาร

ปัจจุบัน เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้นำข้าวมาประกอบเป็นอาหารคาวหวานเหมือนเมื่อในอดีต หากมีการทำขนมที่ทำจากข้าว เกษตรกรก็จะซื้อแป้งมาทำเป็นขนมหรือไม่กี่ซื้ออาหารสำเร็จจากตลาดมารับประทาน

การเปลี่ยนแปลง เรื่องของการนำข้าวมาประกอบเป็นอาหารคาวหวานตามฤดูกาล อดีตเกษตรกรได้นำข้าวมาประกอบเป็นอาหารคาวหวานได้หลายอย่าง ปัจจุบันไม่มีการนำข้าวมาประกอบเป็นอาหารคาวหวานอย่างแต่ก่อน สาเหตุเกิดจากความรีบเร่งในการประกอบภารกิจ เกษตรกรคิดความสะดวกสบาย เกษตรกรสามารถหาซื้ออาหารคาวหวานที่ตนเองต้องการมารับประทานจากตลาดได้ ซึ่งมีให้เลือกอยู่มากมาย อีกทั้งคนรุ่นใหม่มักจะประกอบอาหารต่างๆ ไม่เป็น

3. การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมข้าวในมิติด้านการแลกเปลี่ยนผลผลิต

3.1 รูปแบบการแลกเปลี่ยนผลผลิต

อดีต รูปแบบในการแลกเปลี่ยนผลผลิต ส่วนใหญ่เป็นการซื้อขายแลกเปลี่ยนเงินมีพ่อค้านำสิ่งของมาแลกเปลี่ยนกับข้าวเปลือกบ้างแต่ไม่นิยมแลกกัน

ปัจจุบัน รูปแบบในการแลกเปลี่ยนผลผลิตมีเพียงรูปแบบเดียวเท่านั้นคือ การนำข้าวไปแลกกับเงิน

การเปลี่ยนแปลง เรื่องรูปแบบการแลกเปลี่ยนผลผลิตคือ สาเหตุเกิดจากการที่เกษตรกรถูกการเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าที่นำสิ่งของมาแลก จึงไม่นิยมที่จะแลกกับสิ่งของ

3.2 มูลค่าการแลกเปลี่ยนผลผลิต

อดีต มูลค่าในการแลกเปลี่ยนผลผลิต ครั้งที่เกษตรกรยังใช้ข้าวแลกกับสิ่งของอยู่นั้น จะขึ้นอยู่กับความพอใจกันทั้งสองฝ่าย ต่อมาการแลกเปลี่ยนเกิดปัญหาความไม่พอใจกัน จึงเปลี่ยนรูปแบบการแลกเปลี่ยนผลผลิต โดยใช้เงินเป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยน

ปัจจุบัน มูลค่าการแลกเปลี่ยนผลผลิตวัดเป็นตัวเงิน จะมีค่ามากหรือน้อยขึ้นอยู่กับคุณภาพของข้าว และคุณภาพของข้าวจะวัดออกมาเป็นตัวเลข แล้วนำไปเทียบกับราคาที่ทางผู้ซื้อตั้งไว้ เรียกว่า เลต จึงออกมาเป็นราคาข้าวที่ขายได้

การเปลี่ยนแปลง เรื่องมูลค่าในการแลกเปลี่ยนผลผลิต อดีตมูลค่าจะขึ้นอยู่กับความพอใจกันทั้งสองฝ่าย ปัจจุบันมูลค่าจะตีค่าเป็นเงิน โดยมีการกำหนดเป็นค่ามาตรฐานขึ้นแล้วทำเครื่องมือมาวัดคุณภาพของข้าว แล้วนำค่าที่ได้มาเทียบกับค่ามาตรฐาน จึงออกมาเป็นราคาของข้าว สาเหตุเกิดจากมีปัญหาในการแลกเปลี่ยน เกิดการเอารัดเอาเปรียบและเกิดความไม่พอใจขึ้น จึงได้มีการกำหนดเป็นค่ามาตรฐาน และสร้างเครื่องมือมาวัดคุณภาพของข้าว นำมาเทียบกับค่ามาตรฐาน เพื่อให้เกิดความยุติธรรมกันทั้งสองฝ่าย

3.3 สถานที่แลกเปลี่ยนผลผลิต

อดีต สถานที่ในการแลกเปลี่ยนผลผลิตของเกษตรกร จะแลกเปลี่ยนกันที่บ้านของเกษตรกรเอง โดยจะมีพ่อค้ามารับซื้อผลผลิตของเกษตรกรถึงที่บ้าน

ปัจจุบัน สถานที่ในการแลกเปลี่ยนหรือสถานที่ในการซื้อขายผลผลิต ของเกษตรกร ได้แก่ ตลาดกลางรับซื้อข้าว หรือโรงสีข้าว

การเปลี่ยนแปลง เรื่อง สถานที่ในการแลกเปลี่ยนผลผลิต อดีตจะใช้ที่บ้านเป็นที่แลกเปลี่ยนซื้อขายกัน ปัจจุบันเกษตรกรต้องนำผลผลิตไปแลกเปลี่ยนหรือซื้อขายกันที่ ตลาดกลางรับซื้อข้าว หรือที่โรงสีข้าว สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องจาก เกษตรกรมีความต้องการที่จะขายมาก และข้าวที่เกษตรกรเก็บเกี่ยวมานั้นมีความชื้นมาก จึงไม่สามารถที่จะเก็บไว้ได้ เกษตรกรจึงจำเป็นต้องรีบนำข้าวไปขายเอง ไม่สามารถที่จะรอพ้อค้ำมารับซื้อถึงบ้านได้เพราะจะทำให้ผลผลิตเกิดความเสียหายได้

4. การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมข้าวในมิติด้านคติความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้าว และการทำงาน

4.1 คติความเชื่อที่เกี่ยวกับข้าวและการทำงาน

อดีต เกษตรกรมีคติความเชื่อที่เกี่ยวกับข้าวได้แก่ เชื่อว่าข้าวเป็นพืชศักดิ์สิทธิ์มีแม่โพสพสถิตอยู่ เชื่อว่าข้าวเป็นพืชที่มีพระคุณ เป็นพืชที่ประเสริฐ เป็นผู้ที่เลี้ยงคนเรามา ความเชื่อที่เกี่ยวกับการทำนา ได้แก่ เชื่อว่าเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำนาเป็นสิ่งของมีครู เชื่อว่าพื้นที่นาที่ใช้ในการเพาะปลูกข้าวจะมีเจ้าที่เจ้าทางคุ้มครองอยู่ และเชื่อในเรื่องของฤกษ์ยาม

ปัจจุบัน เกษตรกรรุ่นเก่าๆ มีคติความเชื่อที่เกี่ยวกับข้าวและการทำงานคล้ายๆ กับในอดีต แต่ในเกษตรกรรุ่นใหม่ๆ โดยเฉพาะผู้ชายจะไม่ค่อยสนใจเกี่ยวกับความเชื่อที่เกี่ยวกับข้าวและการทำงาน

การเปลี่ยนแปลง เรื่องของคติความเชื่อที่เกี่ยวกับข้าวและการทำงานพบว่า เกษตรกรรุ่นใหม่ๆ จะไม่ค่อยสนใจในเรื่องของคติความเชื่อที่เกี่ยวกับข้าวและการทำงานเหมือนในอดีต สาเหตุเกิดจาก การขาดการถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง เกิดจากความรีบเร่งในการทำงานของเกษตรกร จนทำให้ลืมหรือไม่สนใจในเรื่องของคติความเชื่อต่างๆ และเกิดจากการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ มาใช้ไม่ได้ฟังฟังธรรมชาติเหมือนแต่ก่อน ทำให้คติความเชื่อต่างๆ ค่อยๆ หายไป

4.2 พิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้าวและการทำงาน

อดีต พิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้าวและการทำงาน มีวัตถุประสงค์เพื่อ การบรวงสรวงบูชา การขอพร ความเป็นสิริมงคล ให้เกิดขวัญกำลังใจ เกิดความมั่นใจ พิธีกรรมจะมีในทุกขั้นตอนของการทำงานปลูกข้าว ตั้งแต่ก่อนจะลงมือทำงานกระทั่งการนำผลผลิตออกขาย พิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้าวและการทำงานในอดีต ได้แก่ พิธีขอฝน หรือพิธีแห่นางแมว พิธีป้อนแมง พิธีแรกนา พิธีทำขวัญข้าว พิธีรับขวัญข้าว พิธีทำบุญลาน

ปัจจุบัน พิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้าวและการทำนา เหลือแต่พิธีกรรมที่ต่างๆ ไม่มีขั้นตอนมากมาย มีการประยุกต์พิธีกรรมต่างๆ ให้เข้ากับสภาพปัจจุบัน ได้แก่ พิธีบอกเล่าขอพรต่างๆ จะทำตอนที่ลงมือทำในขั้นตอนต่างๆ ในการทำนา พิธีทำขวัญข้าว เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลง เรื่องพิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้าวและการทำนา พบว่า ปัจจุบันพิธีกรรมต่างๆ หลงเหลืออยู่น้อย ไม่เหมือนแต่ก่อน พิธีกรรมที่ยังคงอยู่จะปฏิบัติกันแบบง่ายๆ สาเหตุเกิดจาก ปัจจุบัน เกษตรกรได้นำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ สามารถที่จะควบคุมปัจจัยทางธรรมชาติที่จะมีผลต่อต้นข้าวได้ และเกิดจากการขาดการถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังพิธีกรรมต่างๆ จึงไม่ค่อยมีผลโดยตรงสักเท่าใดนัก และค่อยๆ หายไป

2. อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมข้าวของเกษตรกรตำบลชานนาใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการผลิต ด้านการบริโภค ด้านการแลกเปลี่ยนผลผลิต และด้านคติความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้าวและการทำนา พบว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นหนทางที่นำไปสู่การผลิตให้ได้ปริมาณข้าวที่มากที่สุด ในที่นี้จึงขออภิปรายที่ละประเด็นดังนี้

2.1 ด้านการผลิต

2.1.1 ปัจจัยการผลิต

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยในการผลิตของเกษตรกรได้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา กล่าวคือ พื้นที่ที่ใช้ในการปลูกข้าวของเกษตรกรพบว่า จำนวนพื้นที่ต่อเกษตรกรน้อยลงกว่าแต่ก่อน เนื่องจากที่ดินได้ถูกแบ่งเป็นมรดกให้กับลูกหลาน บ้างก็แบ่งที่ดินออกขาย เพื่อนำเงินไปใช้หนี้ จนทำให้ลูกหลานของเกษตรกรต้องเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ส่วนผู้ที่มีอายุเกินโรงงานไม่รับเข้าทำงาน จำเป็นต้องหารับจ้าง หรือผู้ที่มีความถนัดในการทำนา ก็ต้องไปหาเช่านา ยังพื้นที่อื่น จากการที่ลูกหลานเกษตรกรวัยหนุ่มสาวได้เข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการขาดแคลน แรงงาน ภายในครอบครัว แรงงานที่มีและทำงานอยู่นั้นส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่มีอายุมาก จึงจำเป็นต้องใช้แรงงานจ้างเป็นหลัก สิ่งที่มาคือเกษตรกรกลายเป็นผู้จัดการนา มีหน้าที่คอยชี้แนะสั่งการ สั่งไปสั่งมา สั่งบ่อยๆ ต้นทุนในการผลิตก็สูงขึ้นตามมา

ในเรื่องของเงินทุนที่ใช้ในการทำนาจากเดิมในอดีตที่ไม่ต้องนำมาเป็นใช้น้อย และใช้มาก และมีแนวโน้มจะมากขึ้น จำเป็นต้องอาศัยเงินทุนจากแหล่งภายนอก ทันทึที่เกษตรกรต้องอาศัยหรือต้องพึ่งพิงเงินทุนจากแหล่งภายนอกนั้นหมายความว่า หนี้สินได้เกิดขึ้นกับเกษตรกร สาเหตุที่ต้องใช้เงินทุนมากนั้นเนื่องมาจากเกษตรกรไม่พึ่งธรรมชาติ ปุ๋ย ยา ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ไม่สามารถตอบความต้องการของเกษตรกรได้ เกษตรกรต้องการที่จะปลูกข้าวให้ได้ไร่ละ 100 ถัง

เกษตรกรต้องการที่จะปลูกข้าวให้ได้ 3 ครั้งต่อปี เกษตรกร เชื่อว่า ปุ๋ย ยา หรือสารเคมี สามารถที่จะตอบสนองความต้องการของเขาได้ ถึงแม้ว่าจะมีราคาสูงก็ตาม จึงเป็นเหตุที่ทำให้เกษตรกรต้องใช้เงินทุนจำนวนมาก

เกี่ยวกับเรื่องการเปลี่ยนแปลงของเครื่องมือที่เห็นได้ชัดเจน คือ ในอดีตเกษตรกรสามารถที่จะประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ ขึ้นใช้เองได้จากวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น เปลี่ยนเป็นเครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ เป็นเครื่องจักรกลขนาดใหญ่ สาเหตุเนื่องมาจาก เกษตรกรต้องการความรวดเร็ว ทนแรง และที่สำคัญคือ ผลผลิตต่อไร่สูงสุด เครื่องจักรกลสามารถตอบสนองความต้องการของเกษตรกรได้ จึงทำให้เกษตรกรเกิดการยอมรับนวัตกรรมใหม่ๆ นำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการทำนา

ในเรื่องของพันธุ์ข้าวที่เกษตรกรใช้ในการเพาะปลูก มักจะมีพันธุ์ข้าวใหม่ๆ ออกมาเป็นระยะๆ จากศูนย์ขยายพันธุ์ข้าวต่างๆ เกษตรกรมักจะนำพันธุ์ข้าวใหม่ๆ มาปลูก ทั้งนี้เพื่อเป็นการค้นหาพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูง มีความต้านทานต่อโรค อายุไม่ยาวนานนัก เมื่อได้พันธุ์ที่ตนเองต้องการก็จะปลูกไประยะหนึ่งจึงเปลี่ยนพันธุ์ใหม่ต่อไป

2.1.2 กระบวนการผลิต

ในเรื่องของการเตรียมดิน มีการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดคือ เกษตรกรมีการนำเครื่องจักรมาใช้ สาเหตุเนื่องมาจากเกษตรกรพยายามที่จะหาวิธีการต่างๆ เพื่อให้เกิดความสะดวกสบาย ความรวดเร็วและที่สำคัญคือ เพื่อให้ได้ผลผลิตต่อไร่สูงที่สุด เช่นเดียวกับการปลูก การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นเพราะเกษตรกรต้องการที่จะหาวิธีการหรือรูปแบบการปลูกเพื่อให้เกิดความสะดวกสบาย ความรวดเร็ว ประหยัดต้นทุน และผลผลิตสูงสุด ในเรื่องของการดูแลรักษา จากการที่เกษตรกรอาศัยธรรมชาติช่วยดูแลรักษาต้นข้าว เปลี่ยนแปลงเป็นเกษตรกรเป็นผู้ดูแลรักษาเอง โดยการใช้สารเคมีต่างๆ ปุ๋ยเคมี เกษตรกรต้องการดูแลรักษาต้นข้าวให้ได้ผลผลิตสูงสุด อาศัยธรรมชาติเพียงอย่างเดียวคงไม่ได้ เพราะธรรมชาติมีความแปรปรวน ไม่แน่นอน อีกทั้งมีการได้รับคำโฆษณาคำแนะนำจากพ่อค้าเคมีเกษตร จึงทำให้เกิดการใช้สารเคมีกันอย่างแพร่หลาย จนส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ส่งผลกระทบต่อต้นทุนในการผลิต เนื่องจากสารเคมีหรือปุ๋ยเคมีนั้นมีราคาค่อนข้างสูง จนทำให้มีเกษตรกรกลุ่มหนึ่งหันมาทำเกษตรทางเลือก โดยการนำสารชีวภาพมาใช้แทนสารเคมี ช่วยลดต้นทุนในการผลิตและเป็นการน้อมนำแนวพระราชดำริมาปฏิบัติ ในด้านการเก็บเกี่ยวผลผลิตสิ่งที่เปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัด คือ การนำเครื่องจักรมาแทนแรงงานคนในการเก็บเกี่ยวข้าว เป็นเพราะการแพร่เข้ามาของเทคโนโลยี ผลที่เกิดขึ้นคือ เกษตรกรเกิดความสะดวกสบายและความรวดเร็ว จนทำให้เกิดการยอมรับนวัตกรรมขึ้น ในด้านการจัดการผลผลิตนั้น เกษตรกรจะนำผลผลิต

ที่ได้ทั้งหมดไปขายไม่มีการเก็บเหมือนก่อน จึงเรียกได้ว่า ทำเพื่อขายหรือการทำเกษตรเชิงพาณิชย์

จะเห็นได้ว่าในด้านของการผลิต ทั้งปัจจัยการผลิตและกระบวนการผลิตการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งหมด มีสาเหตุมาจากการที่เกษตรกรทำเพื่อที่จะขาย เพราะฉะนั้น เกษตรกรจึงหาวิธีการต่างๆ ทำอย่างไรให้ได้ผลผลิตสูงๆ เพื่อที่จะขายได้เงินมากๆ ได้แก่ การเพิ่มพื้นที่ในการปลูกข้าว การเพิ่มจำนวนครั้งการปลูกในรอบปี การนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาใช้ การหารูปแบบหรือวิธีการปลูก การดูแลรักษา ตลอดจนการเตรียมดิน หรือแม้แต่การหาพันธุ์ข้าวใหม่ๆ มาปลูกเพื่อให้ได้ผลผลิตสูงๆ นอกจากความต้องการให้เกิดผลผลิตสูงๆ แล้ว การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เกิดจากการที่เกษตรกรต้องการให้เกิดความสะดวกสบาย ความรวดเร็วและความมีประสิทธิภาพในการทำงาน และสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงส่วนหนึ่งเกิดจาก ปัจจัยแวดล้อมรอบข้างที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลกระทบบั้ให้วัฒนธรรมข้าวเปลี่ยนแปลงตามได้แก่ การที่มีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นทำให้แรงงานภาคเกษตรเข้าไปทำงานในภาคอุตสาหกรรม ส่งผลให้แรงงานภาคเกษตรขาดแคลน จึงได้มีการนำเครื่องจักรกลเข้ามาทดแทน และการที่เกิดการระบาดของโรคหรือแมลงศัตรูพืชขึ้น เกษตรกรจึงมีความจำเป็นต้องใช้สารเคมีในการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชที่ระบาด เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

การศึกษาครั้งนี้จึงสอดคล้องกับทฤษฎีการยอมรับนวัตกรรมในประเด็นที่เกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่มาใช้ในการทำนาเพื่อเพิ่มผลผลิตข้าว สอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมในประเด็นที่เกี่ยวกับวิธีการและรูปแบบในการทำนา คือเกษตรกรจะนำวิธีการและรูปแบบในการทำนาแบบใหม่มาใช้ในการผลิต สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องนิเวศวิทยาวัฒนธรรมและแนวคิดเรื่องการปรับตัวในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เกษตรกรจึงต้องปรับตัวตาม เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างไม่เดือดร้อน สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในประเด็นที่เกี่ยวกับนโยบายการส่งเสริมการเกษตรของภาครัฐที่ต้องการให้ข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจส่งออกทำรายได้เข้าประเทศ เกษตรกรจึงเร่งทำการผลิตใช้รูปแบบและวิธีการใหม่ๆ จนทำให้กระบวนการทำนาเปลี่ยนแปลงไป สอดคล้องกับงานวิจัยของงามพิศ สัตย์สงวน ศึกษาเรื่องวัฒนธรรมข้าวในสังคมไทย : การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงที่ระบุว่าการปัจจัยที่ทำให้วัฒนธรรมข้าวของหมู่บ้านบ้านนาเปลี่ยนแปลงไป คือ การได้รับอิทธิพลจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การชลประทาน และการคมนาคม สอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐพร อินทุมาร ศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงและการสืบเนื่องของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ ในการผลิตและการเก็บรักษาข้าว ศึกษากรณีหมู่บ้านคอนนูปฟาราม ต.

บ้านกว้าง อ.ศรีประจันต์ จ.สุพรรณบุรี ที่ระบุว่า การปลูกข้าวเพื่อการค้า ทำให้ชาวนาต้องนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ ในการเพิ่มผลผลิต สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาบุญเลิศ ช่วยธานี ศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมข้าวของชาวนาจังหวัดสุพรรณบุรี : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ที่ระบุว่า วัฒนธรรมข้าวดั้งเดิมชาวนาผลิตข้าวเพื่อยังชีพ ทำแต่นานปี ปัจจัยการผลิตชาวนาจะเพิ่มขึ้นใช้เอง อาศัยแรงงานคนและแรงงานสัตว์ในการผลิต และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สรัญญา จิตรภายย์ ศึกษาเรื่องข้าว : วัฒนธรรมการผลิตและการเปลี่ยนแปลง ที่ระบุว่า การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการทำนา ได้ทำให้รูปแบบการผลิตและวิถีชีวิตของผู้คนที่สัมพันธ์อยู่กับข้าวเปลี่ยนแปลงไป

2.2 มิติด้านการบริโภค

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในด้านการบริโภคได้แก่ เดิมในอดีตข้าวที่เกษตรกรนำมาหุงได้จากการนำข้าวที่ปลูกไปสีเป็นข้าวสาร ส่วนในปัจจุบันเกษตรกรซื้อข้าวสารมาหุงบริโภค ในเรื่องของการทำอาหารในอดีตส่วนใหญ่จะทำกินเองปัจจุบันส่วนใหญ่จะซื้อมาบริโภค อาหารคาวหวานที่ทำจากข้าวปัจจุบันจะซื้อมาบริโภคเช่นกัน การกินอาหารของสมาชิกในครัวเรือนในปัจจุบันจะต่างคนต่างกินไม่พร้อมหน้ากันอย่างในอดีต

จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าวส่วนใหญ่จะตอบสนองความสะดวกสบายของเกษตรกร ตอบสนองความต้องการความรวดเร็ว เนื่องจากเกษตรกรมีความเร่งรีบในการประกอบอาชีพ สาเหตุที่ต้องเร่งรีบก็เพื่อต้องการเพิ่มจำนวนครั้งในรอบปี สาเหตุที่ต้องเพิ่มจำนวนครั้งในรอบปีเพื่อจะเพิ่มปริมาณของผลผลิต เมื่อมีผลผลิตมากก็จะขายได้มาก สุดท้ายแล้วการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในด้านการบริโภค สาเหตุที่แท้จริงอยู่ที่เกษตรกรต้องการมีผลผลิตขายมากๆ

การศึกษาครั้งนี้จึงสอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ในประเด็นที่เกี่ยวกับการรับวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามาจนทำให้ชาวนามีวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงและสะดวกสบายยิ่งขึ้น สิ่งที่ต้องผลิตในอดีตสามารถซื้อหาได้สะดวก เกษตรกรจึงไม่จำเป็นต้องใช้ข้าวในการทำอาหารหวานคาวเอง จะหุงข้าวเพื่อเป็นอาหารหลักเท่านั้น สอดคล้องกับทฤษฎีจิตวิทยาสังคมในประเด็นที่เกี่ยวกับการได้รับแรงจูงใจให้ทำการเกษตรเพื่อการค้า เกษตรกรจึงมุ่งที่จะให้ได้ผลผลิตสูงขึ้น จนทำให้ไม่มีเวลาในการประกอบอาหารมากนัก สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการปรับตัวในประเด็นของการปรับตัวให้เข้ากับสภาพปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป คือ ในสภาพที่เกษตรกรต้องรีบเร่งทำงานแข่งกับเวลา จนทำให้ไม่มีเวลาในการประกอบอาหาร ไม่มีเวลารับประทานอาหารอย่างพร้อมหน้า สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในประเด็นที่เกี่ยวกับนโยบายการส่งเสริมการเกษตรของภาครัฐที่ต้องการให้ข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจส่งออกทำรายได้เข้าประเทศ สนับสนุนให้เกษตรกรมีรายได้สูงขึ้น สามารถที่จะซื้อสิ่งของมา

บริโภคได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาบุญเลิศ ช่วยธานี ศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมข้าวของชาวนาจังหวัดสุพรรณบุรี : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ที่ระบุว่า วัฒนธรรมข้าวดั้งเดิม การบริโภคอาหารของชาวนาเป็นไปอย่างเรียบง่าย อาหารส่วนใหญ่มาจากธรรมชาติ วัฒนธรรมข้าวสมัยใหม่ทำให้ชาวนาไม่มีเวลาที่จะมารับประทานอาหารร่วมกัน อาหารส่วนใหญ่ต้องซื้อมารับประทาน

2.3 มิติด้านการแลกเปลี่ยนผลผลิต

การเปลี่ยนแปลงในส่วนของการแลกเปลี่ยนผลผลิตของเกษตรกร ทั้งในเรื่องรูปแบบการแลกเปลี่ยน มูลค่าการแลกเปลี่ยน และสถานที่แลกเปลี่ยนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นเพื่อให้เกิดความยุติธรรมขึ้นทั้งสองฝ่าย กล่าวคือ รูปแบบการแลกเปลี่ยนที่เปลี่ยนเป็นการซื้อขายแลกเปลี่ยนกับตัวเงินแทนการแลกเปลี่ยนกับสิ่งของเนื่องจากสิ่งของแต่ละอย่างมีมูลค่าไม่เท่ากัน จึงเกิดปัญหาการเอาเปรียบเกิดขึ้นได้จึงใช้เงินเป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยน เพื่อให้เกิดความยุติธรรม ในเรื่องของมูลค่าการแลกเปลี่ยน ในอดีตที่ใช้ความพอใจในการตัดสินใจมาใช้คุณภาพ ในการกำหนดมูลค่าของผลผลิต โดยมีเครื่องมือในการวัดค่าของคุณภาพสินค้า เครื่องมือดังกล่าว มีอยู่ที่สถานที่แลกเปลี่ยนคือตลาดกลางรับซื้อข้าวหรือที่โรงสีข้าว เครื่องมือจะเป็นตัวกลางให้เกิดความยุติธรรมขึ้น

ตัวกลางในการแลกเปลี่ยนที่ทำให้เกิดความยุติธรรม ในที่นี้ คือ เงินๆ เป็นเป้าหมายสูงสุดของเกษตรกร เนื่องจากเกษตรกรทำการเพาะปลูกข้าวเพื่อการค้า ดังนั้น เงิน จึงเป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยนที่ดีที่สุด

การศึกษาครั้งนี้จึงสอดคล้องกับแนวคิดการแลกเปลี่ยนในประเด็นที่เกี่ยวกับความต้องการและความพอใจ เกษตรมีความพอใจและมีความต้องการที่จะนำผลผลิตที่ได้แลกเปลี่ยนกับเงิน และนำเงินไปซื้อสิ่งของอย่างอื่น สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในประเด็นที่เกี่ยวกับการส่งเสริมให้ข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจส่งออกทำรายได้เข้าประเทศ ทำให้ชาวนามีรายได้สูงขึ้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาบุญเลิศ ช่วยธานี ศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมข้าวของชาวนาจังหวัดสุพรรณบุรี : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ที่ระบุว่าวัฒนธรรมข้าวดั้งเดิม ในด้านการแลกเปลี่ยนผลผลิต ชาวนาจะมีการแลกเปลี่ยนสิ่งของที่จำเป็นภายในบ้านกับข้าวเปลือกแทนการซื้อของที่จำเป็นเหล่านั้นด้วยเงิน วัฒนธรรมข้าวแบบสมัยใหม่ในการแลกเปลี่ยนผลผลิตคือ ชาวนา ทำนาเพื่อขายอย่างเดียวและนำเงินเก็บไว้ใช้ในครอบครัว

2.4 มิติด้านคติความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้าวและการทำงาน

การเปลี่ยนแปลงในด้านคติความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้าวและการทำงานที่เกิดขึ้นนั้น คือ ในเรื่องของคติความเชื่อนั้นจะมีความสำคัญลดลงจากอดีต แต่ก็ยังคงอยู่ในจิตใจเช่นเกษตรกรจะรู้ว่าการที่จะกระทำอะไรในทางที่ไม่ดีต่อต้นข้าวหรือต่อเมล็ดข้าวจะเป็นบาป เพราะฉะนั้นก่อนจะกระทำการดังกล่าวเกษตรกรจะยกมือไหว้ขอขมาอภัย ส่วนในเรื่องของพิธีกรรมก็เช่นเดียวกัน คือจะลดน้อยลง หรือมีบางพิธีที่หายไป พิธีกรรมที่ยังคงปฏิบัติอยู่จะเป็นพิธีกรรมที่ง่ายไม่ยุ่งยากสามารถกระทำพิธีได้เพียงคนเดียว ส่วนพิธีกรรมที่มีความยุ่งยากซับซ้อนจะหายไป หรือเหลือเพียงการยกมือไหว้แล้วกล่าวคำบูชา คำขอพรต่างๆ เครื่องเช่นสังเวทก็เป็นสิ่งที่หาได้ง่าย เช่น ไก่ 1 ตัว เหล้า 1 ขวด เป็นต้น

สาเหตุการเปลี่ยนแปลงเกิดจากการที่เกษตรกรหันมาพึ่งเทคโนโลยี แทนการพึ่งธรรมชาติ คือมีการแพร่กระจายเข้ามาของเทคโนโลยี ส่วนใหญ่เข้ามาจากพ่อค้า บริษัทเคมีเกษตรต่างๆ ที่เข้ามาแนะนำให้กับเกษตรกรถึงที่บ้าน โดยการเรียกเกษตรกรมาประชุม แจกสิ่งของ โฆษณาผลิตภัณฑ์และให้มีการสั่งซื้อ สั่งจอง เมื่อเกษตรกรนำไปใช้ และสามารถตอบสนองความต้องการของเกษตรกรได้ จึงเกิดการยอมรับนวัตกรรมขึ้น สาเหตุที่เกษตรกรต้องนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ เพื่อตอบสนองความต้องการเพิ่มผลผลิตต่อไร่ และเพื่อตอบสนองความต้องการความรวดเร็ว ความมีประสิทธิภาพในการทำงาน เพื่อเพิ่มจำนวนครั้งในรอบปี สาเหตุที่เกษตรกรต้องการเพิ่มจำนวนผลผลิตต่อไร่และเพิ่มจำนวนครั้งการทำในรอบปีนั้น ก็เพื่อต้องการให้ได้ปริมาณผลผลิตจำนวนมากๆ เมื่อมีปริมาณผลผลิตมากก็จะขายได้เงินมาก

เหตุผลดังกล่าวทำให้ปัจจุบันเกษตรกรไม่จำเป็นต้องแห่หางแมง เพื่อขอฝน เพราะมีระบบชลประทาน เกษตรกรไม่จำเป็นต้องทำพิธี แรกไถ แรกหว่าน เพื่อขอให้ข้าวเจริญงอกงาม ไม่มีโรคมักยหรือแมลง นก หนู มารบกวนเพราะเกษตรกรมีปุ๋ย มีสารเคมีต่างๆ ในการดูแลรักษาต้นข้าวให้เจริญเติบโตงอกงามได้ตามความต้องการ เกษตรกรไม่จำเป็นต้องทำขวัญโค ขวัญกระบือ เพราะเกษตรกรใช้เครื่องจักรแทนโคแทนกระบือ จึงทำให้คติความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ค่อยๆ หายไป

การศึกษาครั้งนี้จึงสอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายในประเด็นของการรับรู้ข้อมูลข่าวสารวิชาการเกษตรต่างๆ สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการยอมรับนวัตกรรมในประเด็นของการนำเทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่มาใช้ในการทำนาเนื่องจากชาวนาได้รับความรู้จากสื่อต่างๆ และจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ทำให้มีความเชื่อดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไป และส่งผลต่อวิธีการทำนาที่ไม่ต้องอาศัยควายหรือมีพิธีกรรมต่างๆ ดังในอดีต สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในประเด็นของการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมมีระบบชลประทานการทำนาจึงไม่

จำเป็นต้องพึ่งน้ำฝน เกษตรกรไม่จำเป็นต้องทำพิธีขอฝน จึงทำให้พิธีการขอฝนหายไป สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการปรับตัวในประเด็นของการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป และสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในประเด็นที่เกี่ยวกับการส่งเสริมให้ข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจส่งออกทำรายได้เข้าประเทศเกษตรกรมุ่งเน้นในการเพิ่มผลผลิตโดยการพึ่งเทคโนโลยีแทนการพึ่งธรรมชาติ การบวกรวมขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ จึงหายไป และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาบุญเลิศ ช่วยธานี ศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมข้าวของชาวนาจังหวัดสุพรรณบุรี : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ที่ระบุว่า วัฒนธรรมข้าวดั้งเดิมในด้านคติความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้าวและการทำนา ชาวนาจะมีความเชื่อที่เกี่ยวกับการทำนาหลายอย่าง และถูกถ่ายทอดผ่านพิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้าวส่วนการทำนา วัฒนธรรมข้าวแบบสมัยใหม่ พบว่าคติความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้าวและการทำนาแบบดั้งเดิมได้สูญหายจากแบบแผนการทำนาของชาวนาบางตาเถร

3. ข้อเสนอแนะ

ในที่นี้จะแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ ส่วนที่ 2 เป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

3.1 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

3.1.1 การศึกษาการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมข้าว ควรศึกษาหาแนวทางการสืบสานวัฒนธรรมข้าวให้อยู่คู่กับชาวนาไทยต่อไป

3.1.2 การศึกษาการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมข้าว ควรศึกษาถึงผลกระทบที่มีต่อตัวเกษตรกรสมาชิกในครอบครัวผลกระทบต่อสังคมและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ว่ามีอย่างไรบ้าง

3.1.3 การศึกษาการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมข้าว ควรศึกษาหาทางเลือกหรือหาแนวทางการปรับตัวของชาวนาไทย เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

3.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

3.2.1 จากการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมข้าวของเกษตรกรตำบลชานนา อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่าเงื่อนไขที่เป็นสาเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดจาก เกษตรกรทำการปลูกข้าวเชิงพาณิชย์ เป้าหมายคือผลผลิตต่อไร่สูงสุดแต่ผลกำไรกลับได้น้อย เหตุที่เป็นเช่นนี้เกิดจากเกษตรกรมีต้นทุนในการผลิตต่อไร่สูง เนื่องจากปัจจัยในการผลิตมีราคาสูง แต่ราคาผลผลิตกลับไม่แน่นอน เกษตรกรมีการพึ่งตนเองน้อยลงต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอกเสียเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ยังมีความยากจนและมีภาระหนี้สินเป็นจำนวนมาก

เพราะฉะนั้นหากมีการส่งเสริมสนับสนุนให้เกษตรกรสามารถมีโอกาสได้พึ่งตนเองให้มากกว่าที่เป็นอยู่จะทำให้เกษตรกรมีความเข้มแข็งมากขึ้น ในรัฐบาลปี พ.ศ. 2544-2548 ได้ให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาความยากจนของเกษตรกรระดับรากหญ้า โดยมีนโยบายการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคเกษตรในตลาดโลก และมีสาระสำคัญเกี่ยวกับเกษตรกรอินทรีย์คือ ส่งเสริมการทำเกษตรผสมผสาน เกษตรกรทางเลือกและเกษตรกรอินทรีย์รวมทั้งส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แก่เกษตรกร เพื่อรองรับการเปิดตลาดเสรีการค้าเกษตรในอนาคตและผลักดันให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์และครัวโลก

นโยบายดังกล่าวได้ลงไปสู่การปฏิบัติ โดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้าไปช่วยเหลือส่งเสริม แนะนำ ให้ความรู้ แก่เกษตรกรในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ จากนั้นรัฐบาลก็ไปดูแลในเรื่องของตลาดการประกันราคาผลผลิต ซึ่งเป็นเรื่องที่ดีเพราะเกษตรกรอินทรีย์เป็นทางเลือกใหม่ของเกษตรกรไทยในอนาคต แต่สิ่งที่หนักอกของเกษตรกรที่ทำให้เกษตรกรอินทรีย์ยังไม่ได้รับการตอบรับจากเกษตรกรเท่าที่ควร เนื่องจากเกษตรกรขาดความมั่นใจว่าเกษตรกรอินทรีย์ที่รัฐบาลส่งเสริมสนับสนุนจะสามารถให้ผลผลิตได้มากตามความต้องการได้หรือไม่ เกษตรกรทราบว่าเกษตรกรอินทรีย์เป็นเรื่องที่ดี ช่วยลดต้นทุน ไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อตัวเองและสิ่งแวดล้อม แต่ยังขาดความมั่นใจ เพราะหากเกิดความผิดพลาดขึ้นนั่นหมายความว่าเกิดการขาดทุนทันที สิ่งที่ตามมาก็คือ ดอกเบี้ย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของรัฐบาลไม่ได้รับการตอบรับเท่าที่ควร

เพราะฉะนั้นหากจะทำให้การพัฒนาเกษตรอินทรีย์เดินหน้าไปสู่จุดหมายที่รัฐบาลได้เขียนไว้ รัฐบาลควรสร้างหลักประกันให้กับเกษตรกรได้มีความมั่นใจ ทำแล้วไม่มีความเสี่ยง ตัวอย่าง เช่น รัฐบาลบอกว่า ใครทำเกษตรอินทรีย์แล้วได้ผลผลิตไม่ถึง 80 ถึงต่อไร่ รัฐบาลจะชดเชยให้ เป็นต้น อย่างนี้จึงจะทำให้การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ได้ผล

3.2.2 จากการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมข้าวของเกษตรกรตำบลชานนา อำเภอสวน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้ศึกษาได้พบว่าสิ่งที่ปัญหาที่ท้องถิ่นที่อยู่กับเกษตรกรรุ่นเก่าๆ ได้แก่ การประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ อาหารการกินรวมทั้งเครื่องคั้นนมเมตาลอดจนเรื่องของสมุนไพรต่างๆ และองค์ความรู้ต่างๆ ไม่ได้รับการถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลังทำให้ในที่สุดสิ่งต่างๆ เหล่านี้ก็สูญหายไป

หากมีการจัดการให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ได้มีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลังก็จะทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ไม่สูญไปและอยู่คู่กับสังคมไทยต่อไป นอกจากจะทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้คงอยู่แล้ว ยังสามารถบูรณาการกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้ส่วนหนึ่งซึ่งอาจจะปรับใช้ได้ไม่มากนัก แต่ก็สามารถเป็นเครื่องป้องกันไม่ให้วิถีชีวิตของเกษตรกรอยู่ภายใต้เทคโนโลยีสมัยใหม่โดยสิ้นเชิง

ซึ่งแนวทางการจัดการดังกล่าวคงต้องใช้งบประมาณเป็นค่าตอบแทนให้กับผู้ที่มาถ่ายทอด และหากจะให้ได้ผลดีก็ต้องมีงบประมาณเพื่อตอบแทนให้กับผู้รับการถ่ายทอดด้วย ในฐานะผู้สืบสาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้อยู่คู่กับสังคมไทยตลอดไป